

8/1/86.

Vorig jaar stond de Gevangenpoort ruim een half jaar in haar eigen steigers gevangen voor herstelwerkzaamheden. Enkele halfvergane 14e eeuwse kloostermoppen zijn vervangen en de voegen zijn vernieuwd. De poort kan weer een tijd mee.

De Gevangenpoort heette in de 14e eeuw de 'Voorpoort van den Hove'. Het was de eerste poort die een bezoeker aan het grafelijk hof passeerde. De poort had in die tijd dan ook hoofdzakelijk een verdedigende functie en bezat een toren.

De huidige neo-gotische toren aan de zijde van de Plaats hoort niet bij de Gevangenpoort. Het is een in 1875 door de Haagse architect De Wolf ontworpen torentje en onderdeel van het buurhuis. De oorspronkelijke toren was bovendien aan de zijde van het Buitenhof gelegen. Resten van dit oude gevaarte zijn nog aanwezig in een vertrek dat nu de 'folterkamer' wordt genoemd. De toren verschaft toegang tot het vertrek boven de poort.

Ondanks haar grote bekendheid kent de bouwgeschiedenis van de Gevangenpoort nog vele raadselen. Het is bij voorbeeld niet bekend wanneer de Poort precies is gebouwd. De eerste concrete aanwijzing die duidt op het bestaan van de poort, is een tekening uit 1344 voor het beklekken van het dak met riet.

Een schriftelijke bron uit 1420 luidt voor het eerst op het gebruik als gevangenis. Gevangenen in de Poort zaten hier in afwachting van een berechting voor het Hof van Holland. Dit betekende dat zij een overtreding hadden begaan die onder de jurisdictie van dit hof viel, zoals overtredingen die op grafelijk grondgebied waren gepleegd, of misdaden tegen edelen en zware misdaden zoals moord, verkrachting, valse uitspraak en verraad. Ook de hofdel zelf en het hofpersoneel vielen onder de jurisdictie van de rechtscollege.

Folterkamer

In 1435 werd dit bescheiden gevangenisje uitgebreid met de huidige 'folterkamer'. Naar alle waarschijnlijkheid bestond dit vertrek toen uit twee verdiepingen, de onderste voor de poortwachters en de bovenste voor de gevangenen. Daarboven was nog een vertrek dat later, naar het verblijf van Cornelis de Witt werd genoemd. De De Wittkamer is genoemd. Ook de zolder boven de aanbouw werd voor gevangenen ingericht. In de 16e en 17e eeuw volgden

Gevangenpoort, een van de eerste Haagse monumenten

meer uitbreidingen. Langs de straat werd de zogeheten examineerkamer gebouwd, waar de gevangenen werden ondervraagd. In ca. 1520 kwam dan de nieuwe gevangenis van drie verdiepingen gereed, aan de achterzijde gedeeltelijk tegen de folterkamer aangebouwd.

In de kelder van deze nieuwe gevangenis was een pijnkelder, waar gevangenen, die niet wilden bekennen 'een scherper examen' werd afgenomen. De traptoren werd als verbindingstrap overbodig en afgebroken. In 1752 kreeg het complex zo'n beetje zijn huidige vorm doordat een turfschuur en een bakhuis werden afgebroken. Hiervoor in de plaats kwam een woonruimte voor de cipier en zijn gezin.

De poort heeft vele bewoners gekend, waarvan de Cornelis de Witt — zijn broer Johan was slechts op bezoek — natuurlijk de bekendste is. We laten enkele minder bekende bewoners die gepoogd hebben de tralies van de poort te trotseren en hun straf te ontlopen, de revue passeren. De gebeurtenissen zijn beschreven door G.C. Calkoen in het Jaarboek Die Haghe 1906.

Ontsnappingspogingen

Een merkwaardige gebeurtenis vond plaats in 1437. Een zekere Hendrick van Roode ontliep zijn straf door zichzelf met een potscherf de keel af te snijden. In die tijd werd dit als een misdrijf beschouwd waarvoor de overtreder, ook al was hij dood, toch nog moest boeten. Volgens 's lands gebruiken moest het lijk van een zelfmoordenaar door een gat in de muur naar buiten worden gesleept, op een horde, hangende tussen twee honden. Vervolgens moest het met de voeten naarboven opgehangen worden. Van Roode ontkwam aan deze posthume straf dankzij zijn vermogende vrienden.

In de 17e eeuw waren verschillende ontsnappingspogingen, veelal met behulp van dienstmeiden. In 1607 ontsnapte de Schot Joris Meldron dankzij de twee dienstboden. Tegen 1616 ontsnapten er drie gevangenen tegelijk, zeer waarschijnlijk met behulp van naarbinnen gesmok-

keld gereedschap. De cipier wordt vanaf die tijd dan ook toegestaan te fouilleren.

Zo'n fouillering vrijde in 1627 een ontsnappingspoging van de Engelsman Maurits Gardiner, die al 3 boren, 2 breekijzers, een bijtel en enkele touwen had verzameld, gedeeltelijk verborgen in zijn secreet. Het onmisbare grote breekijzer en de nijptang waarop hij nog wachtte, werden aangetroffen onder de rokken van een bezoekerster.

Op 1 april 1687 deed zich een weinig originele ontsnappingspoging voor. Johan Cuijper ontsnapte die dag in de boekenkist van zijn medegevangene Keijser, net zoals Hugo de Groot dat in 1621 had klaargespeeld. Toen Cuijper enkele dagen later, op vrije voeten, hoorde dat zijn celgenoot een zware straf zou krijgen, keerde hij weer terug naar de Poort.

Een andere mislukte poging, ditmaal uit de De Wittkamer, staat opgetekend voor het jaar 1679. De tralies van dit vertrek waren al bijna doorgezaagd toen bleek dat een van de kornuiten toch te dik zou zijn voor de opening. Er moest toen ook nog een houten kozijn doorgezaagd worden. Door veel te springen, te zingen en te dansen probeerden ze dit tevergeefs verborgen te houden. Een van de weinig echte uitbraken was die van Jan van der Burgt en Christiaan Ruitingh in de nacht van 25 op 26 juli 1713. Zij hadden een gat in de vloer van hun cel gemaakt, en via een luchtgat waren zij bij een smal gat in de buitenmuur beland. Tegen deze buitenmuur was het tegelmuurtje van de keuken van de burens gebouwd. Het wandje bood weinig weerstand, en zo gingen de twee via de voordeur aan de Plaats de vrijheid tegemoet. In 1828 verloor de poort haar functie als gevangenis. Er is nog heel wat gesoebad over de poort. Er gingen veel stemmen op om de Poort maar af te breken. Het is aan Koning Willem III te danken dat zij in 1853 tot beschermd monument werd verklaard. De Gevangenpoort is daarmee een van de vroegste beschermde monumenten van ons land.